

เทศน์อบรมพระ ณ วัดป่าบ้านตาด

เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๓๒

ผู้มาศึกษาให้ได้หลักเกณฑ์นำไปฝึกตน

พระเณรที่มาจากที่ต่าง ๆ ซึ่งมารวมกันอยู่ในสถานที่นี้ หลักใหญ่ของธรรมก็คือตั้งใจมาศึกษาอบรม นี่เรียกว่าหลักธรรมประจำใจของพระผู้เข้าไปสู่สำนักนั้น ๆ อันเป็นภาคปฏิบัติ ย่อมจะมีความมุ่งหวังที่จะได้รับการศึกษาอบรมกับครูกับอาจารย์ ที่ท่านพาดำเนินโดยถูกต้องตามหลักธรรมหลักวินัย ในครั้งพุทธกาลในสำนักต่าง ๆ ส่วนมากมักจะมีท่านผู้บริสุทธิ์พุทธะโดยสิ้นเชิงภายในจิตใจ ที่เรียกว่าพระอรหันต์ เป็นหัวหน้าในการอบรมสั่งสอนและในการประพฤติปฏิบัติ

ทั้งอรรถทั้งธรรมทั้งพระวินัย เป็นไปโดยอรรถโดยธรรมล้วน ๆ เพราะออกมาจากจิตใจที่บริสุทธิ์ ซึ่งเป็นที่บรรจุแห่งธรรมทั้งหลายอยู่แล้ว กระแสของกิเลสอาสวะประเภทต่าง ๆ แม้น้อยจึงไม่มีในใจของท่าน พอที่จะให้แสงहुแสงตาของผู้ไปอบรมศึกษากับท่าน เพราะท่านไม่มีอะไรแล้วในภายในจิตใจ มีแต่ธรรมล้วน ๆ การแสดงออกทุกแง่ทุกมุม เราจึงสามารถที่จะยึดได้เป็นหลักใจ เพื่อการประพฤติปฏิบัติต่อไปได้เป็นอย่างดี ตามตำรับตำราท่านมีไว้อย่างนั้น

บรรดาท่านผู้มาศึกษาอาจจะไม่ได้พบได้เห็นในตำรับตำรา บางแง่บางแขนงของพระในครั้งพุทธกาลที่ท่านดำเนินกัน ท่านดำเนินอย่างไร พระพุทธเจ้าท่านสอนพระสาวกหรือพระทั้งหลายของท่าน เรียกว่าภิกษุบริษัท ท่านสอนอย่างไร เหล่านี้บางท่านก็จะไม่ได้พบได้เห็นในตำรับตำรา นี่เท่าที่ได้เคยผ่านตามสติกำลังความสามารถของตน ที่เกี่ยวกับการศึกษามาพอประมาณ จึงได้นำร่องรอยของท่านมาชี้แจงให้เพื่อนฝูงได้ยินได้ฟัง พอยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ไว้ได้ด้วยความจริงใจ ไม่ใช่มาฟังแบบเหลว ๆ แหละ ๆ มาอยู่แบบไม่จริงไม่จัง สักแต่ว่ามาอย่างนั้น

ผู้มาต้องนำธรรมหรือเอาธรรมเป็นเข็มทิศทางเดิน พาให้มา พาให้อยู่ พาให้ศึกษาสำเนียงทุกแง่ทุกมุมในบรรดาสิ่งที่จะสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย อันใดก็ตาม ให้มีธรรมเป็นหลักเป็นเกณฑ์อยู่ภายในตัวนั้น

คำว่าธรรมจะหนีจากสติธรรมไปไม่ได้ ถ้าไม่มีสติธรรมย่อมขาดความจงใจขาดความรู้สึกในสิ่งสัมผัสทั้งหลายที่มาเกี่ยวข้องกับตน เพราะฉะนั้นสติธรรมจึงเป็นเครื่องสะกิด คือสะกิดใจของเราให้มีความรู้ในสิ่งสัมผัส คือรับรู้ในสิ่งสัมผัส จะทางตาที่ได้เห็นครูเห็นอาจารย์เพื่อนฝูงประพฤติปฏิบัติ แสดงกิริยามารยาทอย่างไร สติ

นั่นจะสะกิดใจของเราให้มีความรับทราบ จากนั้นปัญญาก็ตามมา ไตร่ตรองเหตุผล ด้วยการประพฤติปฏิบัติตามที่ได้พิจารณาเห็นแล้วนั้น สติจึงเป็นของสำคัญ

นี่ละการอยู่จึงอยู่ด้วยธรรม มีธรรมเป็นแกน ได้แก่สติเป็นแกนอันสำคัญ ในการอยู่การไป การศึกษาอบรม ทุกแง่ทุกมุมเกี่ยวกับสิ่งที่มาสัมผัสกับตน จะเว้นจาก สตินี้ไปไม่ได้ เว้นสติหรือขาดสติเมื่อไร ก็ขาดความสืบทอดแห่งอรรถแห่งธรรมภายในจิตใจ ที่จะพึงได้รับผลรับประโยชน์ ในขณะที่เดียวกันสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาก็แทรกเข้ามา พวกเราส่วนมากมีแต่เรื่องแทรกเข้ามา หนูนเข้ามาของข้าศึกทั้งหลาย ทั้งมาจากทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางใดก็ตาม เมื่อขาดสติแล้วย่อมเป็นที่ไหลมา แห่งสิ่งไม่พึงปรารถนาทั้งหลายทั้งนั้น

เพราะภายในจิตใจของเราถ้าเป็นน้ำก็เต็มด้วยน้ำ แต่เป็นน้ำที่สกปรกอัดแน่นอยู่ภายในจิตใจ เวลาซึมซาบออกไปไหลไม่ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย ก็ซึมซาบออกไปด้วยน้ำที่สกปรก ถ้าไหลมาก ๆ เข้าไปก็ไหลไปได้เลย คือความอยากของจิต ซึ่งเป็นพื้นฐานอยู่ภายในจิตใจเป็นปกติอยู่แล้ว ย่อมเตรียมที่จะไหลออกตามทวารต่าง ๆ อยู่เสมอ เช่นตาได้เห็น ถ้าไม่มีสติแล้วกิเลสภายในนี้ ออกไปกว้านเอาสิ่งที่เป็นคู่เคียงของกันและกันเข้ามาสู่ภายในใจของตน ให้เพิ่มความมีอยู่ของกิเลสนั้นเข้าไปอีกเรื่อย ๆ ไม่ว่าทางหู ทางตา ทางจมูก ในการสัมผัสสัมพันธ์สิ่งต่าง ๆ

น้ำสกปรกที่อยู่ภายในนี้จะไหลซึม ออกไปสู่สิ่งภายนอกซึ่งเป็นคู่เคียงของกัน เช่น ตาเห็นรูปเป็นอย่างไร ความหมายจะขึ้นทันทีจากรูปนั้นอันเป็นต้นเหตุให้เห็น แล้วก็ตีความหมายขึ้นมาอันเป็นทางของกิเลสความสกปรกนั้นแล ว่ารูปสวยรูปงาม เสียงไพเราะเพราะพริ้ง เรื่องราวอันใดก็ตามโดยหลักธรรมชาติจะเป็นเรื่องของกิเลสไปจับจองไว้ก่อนเสียทั้งนั้น โดยที่เราไม่รู้รู้สึกตัวเลยว่ากิเลสออกไปจับจองไว้แล้ว ๆ เพราะมันอัดแน่นอยู่ภายในจิตใจหาทางออกอย่างเดียวเท่านั้น เมื่อหาทางออกกับการกว้านเข้ามาแห่งสิ่งที่เป็นข้าศึกด้วยกันก็เข้ากันได้ง่าย เข้ามาได้อย่างง่ายดาย นี่ถ้าขาดสติเป็นอย่างนี้

เพราะฉะนั้นการมาศึกษาต้องได้ใช้ความพินิจพิจารณา ถ้าต้องการจะได้ อรรถได้ธรรมได้วินัย ได้ข้อคิดที่เป็นอรรถเป็นธรรม ไปเป็นคติเครื่องเตือนใจสอนใจตนเองไปในวันข้างหน้า นับแต่ปัจจุบันนี้เป็นต้นไป ให้ได้หลักได้เกณฑ์ ก็ต้องเป็นผู้มาศึกษาด้วยความจริงจัง คือความมีสติจดจ่อต่อเนื่องกันอยู่โดยสม่ำเสมอ นี้แลชื่อว่าการศึกษา

อันเรื่องการมาศึกษานี้มีอยู่มากมาย ครูบาอาจารย์องค์ใดที่ปรากฏชื่อลือนาม มักจะมีพระเณรมากมายก่ายกองหลังไหลเข้าไปหาท่าน แต่การศึกษานั้นไม่ทราบว่าจะตั้งใจศึกษามากน้อยเพียงไร อันนี้เป็นสิ่งที่สังเกตได้ยาก

สิ่งที่พอสังเกตได้ในวาระต่อไปก็คือ ถ้าการไปศึกษาอบรมกับท่านด้วยความตั้งใจตั้งใจ เพื่อเอาหลักธรรมหลักวินัยมาเป็นเครื่องดำเนินของตนเป็นหลักใจของตนจริง ๆ แล้ว ผู้ไปศึกษาอบรมกับครูบาอาจารย์องค์นั้น ๆ มีจำนวนไม่น้อยเลย แต่ไม่ค่อยปรากฏความดี ดังที่ครูบาอาจารย์ประสิทธิ์ประสาทธรรมทั้งหลายให้มาประพฤติปฏิบัติ เพื่อเป็นเครื่องประดับกายวาจาใจความประพฤติของตน ให้ดีและดีเด่นเป็นลำดับลำดับ ถึงกับการทรงตัวได้ และสามารถที่จะทำประโยชน์ ให้โลกได้รับความเชื่อความเลื่อมใส ให้โลกได้รับความร่มเย็น เพราะการศึกษามาแล้วปฏิบัติตาม ถึงกับเป็นสมบัติของตนแล้วแจกจ่ายแก่ประชาชนทั้งหลาย ส่วนมากไม่ค่อยปรากฏ

นี่ก็พอมองเห็นกันได้ชัด ๆ ว่าการไปศึกษาอบรมกับท่านนั้น ไม่เป็นไปเท่าที่ควรและไม่เป็นไปตามนั้น ให้ท่านทั้งหลายทราบเอาไว้ในข้อเหล่านี้ ย่อมมาพาดพิงกับเราทั้งหลาย ที่มาฟังการอบรมอยู่เวลานี้ด้วยกันทุกรูปทุกนาม นับแต่ผมลงไปก็เคยได้รับการศึกษาอย่างนี้กับครูบาอาจารย์เช่นเดียวกัน จึงไม่มีข้อยกเว้นในสังฆมณฑลของเราเวลานี้ ให้ท่านทั้งหลายได้ยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์

เท่าที่ให้โอวาทสั่งสอนเพื่อนฝูงมานี้ ก็นับว่าได้ถอดออกมาด้วยความตั้งใจที่เต็มไปด้วยเมตตาความสงสารต่อหมู่ต่อเพื่อน เพราะเห็นแก่ใจของเราเป็นพื้นฐานอันสำคัญ ที่ได้เสาะแสวงหาครูหาอาจารย์มาก่อนเพื่อนฝูงแล้ว เป็นอย่างไรการเสาะแสวงหาครูหาอาจารย์นี้ยากนักยากหนา ยิ่งกว่าการเสาะแสวงหาเงินหาทองเพชรนิลจินดาเป็นไหน ๆ ที่ว่าสมบัติของโลกมีอันใดที่มีคุณค่ามาก ที่โลกนิยมกันว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าน่ายินดี ก็ไม่เสาะแสวงหาอยากเหมือนเสาะแสวงหาครูหาอาจารย์ ผู้ทรงธรรมทรงธรรมตามหลักธรรมของพระพุทธเจ้าที่ทรงสั่งสอนไว้ และเป็นเจ้าของแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น แล้วมาสอนลูกศิษย์ลูกหาด้วยความถูกต้องแม่นยำ

ครูบาอาจารย์ประเภทนี้เป็นครูบาอาจารย์ที่หายากมากเรื่อยมา ยิ่งสมัยปัจจุบันนี้ด้วยแล้วก็ยิ่งจะหายากเข้าไปโดยลำดับ ถ้าเราไม่รีบเร่งชวนชวายุตส์สำหัพพยายามประพฤติปฏิบัติตัวให้เป็นหลักเกณฑ์ของตัวเป็นลำดับไป ในขณะที่ได้รับการอบรมศึกษาจากครูอาจารย์เวลานี้แล้ว จะหาหลักหาเกณฑ์ยึดไม่ได้

เมื่อเราก็มไม่มีหลักเกณฑ์ เพื่อนฝูงที่มาศึกษาอบรมด้วยกันก็ไม่มีหลักเกณฑ์ ต่างคนต่างไม่มีหลัก ไม่สมกับเจตนาที่เข้ามาศึกษาอบรมกับครูบาอาจารย์ เมื่อแยกย้ายไปสู่สถานที่ของตน ๆ แล้วก็ต่างคนต่างไปอยู่สถานที่ที่ไม่มีหลักของพระของเรา ไม่มีหลักไม่มีเกณฑ์แล้ว จะให้เป็นที่ยอมรับชื่นใจของตัวและประชาชนญาติโยมที่มาเกี่ยวข้องกับหวังพึ่งพิงได้อย่างไร นี่เป็นข้อที่พวกเราทั้งหลายควรคิดให้มาก

ความทุกข์ความยากความลำบากในการศึกษาอบรมนั้น ทราบแล้วว่ากิเลส เป็นสิ่งที่บีบบังคับหัวใจของเราอยู่ทุกเวล่ำเวลา การติดการตันการฝืนที่จะหลุดลอย ออกจากอำนาจของมันนั้น จะให้เป็นของง่ายของธรรมดาเป็นไปได้ เพราะหลักธรรมชาติคือกิเลสนี้เคยครองอำนาจ เรืองอำนาจ เป็นมหาอำนาจภายในจิตใจ ของสัตว์โลกมีเราเป็นสำคัญ มานานสักเท่าไรแล้ว เหตุใดจึงต้องมาหลุดลอยจากใจ เอาอย่างง่ายดาย พอหลับไปเท่านั้นก็เผลอตว์ แล้วให้ธรรมะเข้าไปตีเหล็กแตก กระจายพังลงจากจิตใจ กลายเป็นพระอรหันต์ผู้บริสุทธิ์ขึ้นมาอย่างง่ายดายเช่นนี้ ไม่เคยมีมาตั้งแต่กาลไหน ๆ

เพราะกิเลสเป็นเจ้าอำนาจ กิเลสเป็นผู้ที่เฉลียวฉลาดแหลมคมมาก เกินกว่าโลกทั้งหลายจะรู้เท่าทันและดึงหลุดลอยออกไปจากมันได้ ถ้าไม่มีอุบายวิธีการจาก ท่านจอมปราษฎม์มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ตลอดถึงครูบาอาจารย์ทั้งหลายที่ได้ผ่านพ้น เรื่องเหล่านี้ไปแล้ว ด้วยความฉลาดแหลมคมในปฏิปทาของท่าน มาแนะนำสั่งสอน เรา ให้ได้ยึดหลักเกณฑ์อันนี้ไปปฏิบัติ ต่อสิ่งที่แหลมคมอันนี้ ที่เป็นมหาอำนาจนี้ จะไม่มีวันหลุดลอยไปได้เลย ขอให้ท่านทั้งหลายจำไว้อย่างถึงใจ

พออะอะที่จะประกอบความพากเพียร ความเห็นว่ายากว่าลำบากอันเป็นกลอุบายของกิเลสนั้นแทรกเข้ามาแล้ว เราไม่รู้ว่าเป็นกลอุบายของกิเลส ที่แทรกเข้ามา จากความฉลาดแหลมคมของมัน เป็นอย่างนี้สำหรับปุถุชนเรา ต้องเสียเปรียบให้ กิเลสเรื่อยไปโดยไม่รู้สึกรู้ตัว

ฟังชื่อว่าจิตดวงใดวิญญาณดวงใดในสามแดนโลกธาตุนี้ ได้เห็นอำนาจหรือ หลุดลอยสลัดตัวออกไปจากมัน โดยไม่ต้องอาศัยอรรถธรรมของจอมปราษฎม์ มีพระพุทธเจ้าเป็นต้น มาเป็นเครื่องบุกเบิกฟาดฟันสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ ให้แตกกระจายไป ก่อนแล้วถึงหลุดลอยไปได้อย่างนั้นไม่มี จะต้องเป็นอยู่อย่างนี้ตลอดไป แม้แต่เราได้ เครื่องมือที่สำคัญจากธรรมของพระพุทธเจ้าแล้วเอามาปฏิบัติ ยังไม่รู้จักรหัสที่จะสับ จะฟันจะตบจะต่อย ด้วยเครื่องมืออันนั้นให้กิเลสแตกกระจายไป ยังต้องอาศัยครู อาศัยอาจารย์เป็นผู้พาดำเนิน

นอกจากอาศัยครูอาศัยอาจารย์คอยแนะนำพร่ำสอนเราให้รู้ובายต่าง ๆ แล้ว เวลาเรานำไปปฏิบัติโดยลำพังเราเอง ยังต้องเสียท่าเสียทีให้กิเลสอยู่ในอิริยาบถต่าง ๆ ในความคิดในความเคลื่อนไหวของใจแง่ต่าง ๆ โดยไม่อาจสงสัย มีอยู่ตลอดเวลา เราไม่พ้นที่มันจะไม่ครอบหัวใจของเรา

ไปเดินจงกรมก็ไปเปลอให้มันสับมันฟันอยู่ในทางจงกรมเสีย ด้วยความไม่มีสติไม่มีปัญญา นั่งสมาธิก็เปลออยู่ในการนั่งนั้นเสีย ให้มันตบมันต่อยมันทุบมันตีเอาด้วยความฉลาดแหลมคมของมัน ถึงกับหลับในขณะที่นั่งภาวนามีเยอะนักปฏิบัติของเรา นั้นเป็นยังงความเสียท่าให้กิเลสของเรา เอาให้เห็นอย่างเด่นชัด ๆ อย่างเด่น ๆ ชัด ๆ นี่แหละ ไม่ว่าจะยืน ไม่ว่าจะเดิน ไม่ว่าจะนอนภาวนา มีแต่ท่ากิเลสสับฟันจากความไม่มีสติของตัวเป็นพื้นฐานสำคัญทั้งนั้น

นี่ละที่ว่าเราเรียนก็เรียน ฟังก็ฟังจากครูจากอาจารย์ บรรดาอุบายต่าง ๆ ที่จะนำมาปฏิบัติต่อกิเลสทั้งหลาย แต่เวลาไปปฏิบัติมันไม่ทันมันนั้นซิ คว่าไม่ทัน อารูที่ ท่านเคยสั่งहारกิเลสให้หมอบราบมามากต่อมากแล้ว ไม่มีอะไรเกินธรรมารู เวลาเรานำมาใช้ก็เป็นอาหารว่างของมันไปเสีย อารูของเราที่ว่าเด่น ๆ นั้นแหละ มันนำไปเป็นอาหารว่างจิ้มน้ำพริกไปหมด ถือเราเป็นอาหารไปเสียทั้งสิ้น แล้วเราจะหวังเอามรรคผลนิพพานที่ไหน ถ้าไม่ได้พยายามตั้งใจของตนไว้ตลอดเวลา

ไม่ว่าอิริยาบถใด ยืน เดิน นั่ง นอน อย่างน้อยให้มีสติประจำหน้าที่ของตน หรือมีสติประจำตัวที่เรียกว่าสัมปชัญญะ เฉพาะอย่างยิ่งมีสติประจำความรู้สึกนั้นละ สำคัญมาก จะปรุงออกจากใจนั้นแล เพราะกิเลสอยู่ที่ใจ ร่างกายนี้เป็นเรือนร่างของใจเท่านั้น ไม่ใช่เป็นสถานที่อยู่ของกิเลสโดยตรง แต่เป็นธรรมชาติที่เสริมกิเลสได้ ในบรรดาชั้นธของเรานี้เป็นเครื่องมือเสริมกิเลสได้แต่ไม่ใช่เป็นกิเลส กิเลสจริง ๆ อยู่ที่ใจ กระทบพลิกแพลงในแง่ใดมุมใดจะปรากฏขึ้นที่ใจ ถ้ามีสติเราก็อทราบ

การมีสติ ฝึกหัดตนให้มีสตินี้มีหลายแง่หลายทาง ดังที่ผมได้เคยอธิบายให้ท่านทั้งหลายฟังแล้ว และในสำนักนี้ได้ปฏิบัติกันเรื่อยมามิได้ขาด ก็คือการผ่อนอาหาร เป็นสิ่งที่เด่นชัดอยู่มากในการฝึกการทรมาน เพื่อสติสตั้งของตนจะได้ปรากฏขึ้นในหัวใจของเรา และเป็นเจ้าของรักษาใจได้พอประมาณและรักษาใจได้ดี ก็คือวิธีการอย่างนี้เป็นส่วนมาก

ท่านจึงสอนไว้หลายวิธี เช่น เนสัชชิ การอดนอนก็อดนอนเพื่อความเพียรเพียรในทำอิริยาบถทั้งสามคือ ยืน เดิน นั่ง ทั้ง ๆ ที่เราตั้งสติสตั้งที่เรียกว่าความเพียรอยู่นั้นแล แล้วผลเป็นอย่างไรบ้างนี่เรามาทดสอบเรา ผ่อนอาหารด้วยความ

เพียรของเราเป็นยังไง ผลปรากฏอย่างไรบ้าง อดอาหารมากน้อยคือหลายวันหรือน้อยวัน เป็นอย่างไรบ้างในวงความเพียรของเรา เฉพาะอย่างยิ่งสติจะเด่นกว่าเพื่อนก่อนอื่นสติจะเด่น เมื่อสติเด่นแล้วความเคลื่อนไหวของใจก็จะทราบ ว่าเคลื่อนไหวไปในทางใดถ้ามีสติ นี่เป็นหลักสำคัญ

นี้ได้เคยพืดเคยเหวี่ยงกันมาแล้ว จนถึงกับว่าล้มไม่ได้เลย ในบรรดาความเพียรทั้งหลายที่ทุกข์ยากลำบากเพราะการฝึกกรรมานตน ทั้ง ๆ ที่ไม่ยากทำก็ทำได้ ทำ ไม่อยากทุกข์ ถ้าพูดถึงว่าเข็ดหลาบมันนำเข็ดที่สุดแล้ว เข็ดแบบใจหายเลย

แต่ความที่ว่าจะเอา รกก็รก ทางไปตรงนี้ก็ตรงไป เป็นหลุมเป็นบ่อก็ต้องผ่านไปตรงนั้น ขรุขระก็ต้องผ่านไป คดโค้งก็ต้องผ่านไป ตรงก็ต้องผ่านไป ยากลำบากอะไรก็ตามต้องผ่านไปด้วยความเพียรประเภทนั้น ๆ เมื่อถึงคราวที่จะต่อสู้กันแล้ว จึงเอาความเข็ดหลาบเข้ามาเกี่ยวข้องไม่ได้ เพราะนั่นเป็นเรื่องกลมายาของกิเลส เมื่อเป็นเช่นนั้นก็ต้องทุกข์

เราพยายามตั้งสติอยู่ ไม่ได้หน้าได้หลังอะไรเลย พอตั้งพับล้มผล็อย ๆ ไม่ทันการณ์ กิเลสออกเฟ้นพ่านตีตลาดต่อหน้าต่อตาเราให้เห็นอยู่อย่างชัด ๆ ทำไมผู้ตั้งใจจะฆ่ากิเลสจะไม่เคียดไม่แค้นมืออย่างเหอ ความเคียดแค้นประเภทนี้เป็นความเคียดแค้นของมรรค ที่จะต่อสู้กับกิเลสให้หนักมือยิ่งกว่านี้ขึ้นไป ให้พากันจำเอาไว้

ด้วยเหตุนี้แหละการฝึกกรรมานตนจึงต้องได้ใช้หลายวิธี เราอย่าไปคิดว่าเราได้ทำมามากมานานแล้ว มันจะประมวลเอาความเข็ดหลาบเข้ามาปิดกั้นหัวใจให้ก้าวเดินไม่ได้ ปิดกั้นปฏิบัติที่เคยได้ผลให้ก้าวเดินไม่ได้ แล้วไม่เกิดผลอะไรเลย จะล้มเหลวไปได้ให้ระมัดระวัง

มันจะยากขนาดไหนก็ตามให้พึงคิดว่า กิเลสอยู่บนหัวใจนี้ทุกข์มากขนาดไหน นานขนาดไหนไม่มีประมาณเลย กับที่เราทุกข์ลำบากในเวลาต่อสู้กับกิเลสนี้ ซึ่งมีขอบมีเขตมีเวล่ำเวลา อันไหนมีน้ำหนัก อันไหนหนักมากกว่ากัน เอามาเทียบกันแล้ว ก็ต้องทางการต่อสู้กับกิเลสนี้แลเบาว่ากันอยู่มากมาย

เอ้า ทุกข์เพราะการต่อสู้กิเลสยอมทุกข์ ดีกว่าที่เราจะทนแบกหามกองทุกข์ อยู่ทุกภพทุกชาติอันหาประมาณไม่ได้นี้ คือไม่มีเวล่ำเวลา ไม่มีกาลสถานที่ หมุนตัวไปอยู่ด้วยความทุกข์ ๆ เพราะความเกิดแก่เจ็บตาย ๆ อยู่อย่างนี้มาตั้งแต่เมื่อไร แล้วยังจะต้องทนหมุนไปอีก เพราะความกลัวทุกข์ในการประกอบความพากเพียรนี้ ให้ยกเข้ามาเทียบกัน

ผู้ปฏิบัติจะต้องได้ใช้ความพินิจพิจารณา เพราะกิเลสนี้ไม่มีอะไรจะละเอียด แลหลวมเกิน ในสามแดนโลกธาตุนี้ยกให้กิเลสเป็นเจ้าอำนาจบาตรหลวงที่สุด สัตว์ทั้งหลายจึงได้ยอมจำนน ทุกแง่ทุกมุมของกิเลสที่แสดงตัวออกไปไม่ให้สัตว์ทั้งหลาย ได้รู้เลยว่า เป็นกลของมันอุบายของมันให้ได้รับความทุกข์ แล้วเป็นความเข็ดหลาบ ต่อกิเลสประเภทนั้น ๆ อย่างนี้ไม่มี

เพราะมันละเอียดแลหลวมเข้าไปทุกอนุกระเบียด ก็ยิ่งว่ามันยังไม่ละเอียด มันยิ่งเข้าไปกว่านั้นอีก ความฝังจมอยู่ในนั้นก็คือกิเลส ไม่แสดงก็คือกิเลส เมื่อมีอยู่ แล้วก็คือกิเลส อยู่ภายในจิตใจมันจะต้องสุมหัวใจของเราเหมือนไฟไหม้กองแกลบนี้ แล ไม่มากก็น้อยต้องเป็นอยู่นั้น นี่คือความทุกข์เพราะกิเลส

การต่อสู้กับกิเลสหนักเบาเล็กน้อย เป็นแนวทางของผู้ที่จะดีดจะดันให้หลุด พ้นจากกิเลส จึงไม่ถือว่าเป็นความทุกข์ความลำบากอันใด นอกจากว่าจะเอากิเลสให้ บรรลี่ยลงไปเสียได้ครองบรมสุขนี้เท่านั้น เป็นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติเพื่อความพ้นทุกข์ทั้งหลายต้องการอย่างถึงใจ ให้ท่านทั้งหลายได้นำไปประพฤติปฏิบัติอย่างนี้

การรบกับกิเลสจะทำเป็นเล่น ๆ เหมือนสิ่งทั้งหลายไม่ได้นะ เพราะกิเลสนี้เป็นสิ่งที่ละเอียดมาก ไม่มีอะไรจะคาดจะคิดได้เลย คาดไม่ได้คาดเรื่องกิเลส จะเป็นเรื่องใดก็ตาม อยู่เฉย ๆ เราก็ยังไม่รู้ว่าเรามีกิเลสฟุ้งซัน แสดงออกมาก็ยังไม่รู้ว่ากิเลส ของตัวแสดง จะแสดงออกมาแฉ่ใดมุมใดเราไม่เคยทราบเลยว่ากิเลสของเราแสดง ถ้าเรามีทางทราบบ้างว่ากิเลสของเราแสดงแล้ว ทำไมจะไม่เห็นโทษของมัน ๆ ทำไม จะไม่แก้มัน แก้มันแก้มันนั้น แก้เพลงนี้แก้เพลงนั้น แก้อุบายนี้แก้อุบายนั้นอยู่โดย ลำดับล่ำดา มันก็ต้องอ่อนข้อลงไปทุกวัน ๆ แต่นี้มันไม่ทราบนั้นซึ่งเป็นของสำคัญ

ขอให้ได้ดำเนินไปสู่ธรรมที่เหนือกิเลสเถอะยังงี้ก็ปิดไม่อยู่ จะทราบหมด ความละเอียดแลหลวมของกิเลส ในขณะที่เดียวกันก็จะได้เทิดทูนธรรมทั้งหลาย มีสติ ธรรมปัญญาธรรมเป็นสำคัญมากในวงความเพียรว่าเป็นเลิศ อันนี้แลสามารถที่จะ หยั่งทราบในความเคลื่อนไหว หรือแม้แต่ฝังอยู่ในจิตใจไม่แสดงตัวออกมาเลย สติปัญญาประเภทนี้ก็ทราบ เป็นแต่เพียงว่ายังฆ่ากันไม่หมดพุดง่าย ๆ ว่างั้น เหมือน ว่าไฟไหม้ลงไป เชื่อนั้นยังไม่ถูกไฟไหม้ก็ตาม แต่ยังไม่ถึงจะไหม้ ก็ทราบอยู่แล้ววานั้น คือเชื้อไฟ ไฟที่จะต้องเผาไปตรงนั้น ๆ เป็นแน่นอน

นี้ก็เหมือนกันปัญญาก็ทราบอยู่วาก็คือกิเลส ที่นิ่งอยู่ในจิตใจก็คือกิเลส จมอยู่ในจิตใจก็คือกิเลส นอกจากกิเลสประเภทต่าง ๆ ที่ถูกทำลายไปแล้ว ที่ยังไม่ถูกทำลายก็คือกิเลส รู้ด้วยปัญญาอยู่เช่นนั้น นั้นจึงเรียกว่าธรรมที่เหนือกิเลส เมื่อ

ถึงขั้นธรรมที่เหนือกิเลสแล้วอย่างไรก็ปิดไม่อยู่ ไม่เช่นนั้นพระพุทธเจ้าพระสาวก
อรหัตตอรหันต์ท่าน จะโค่นกิเลสลงจากพระทัยและลงจากใจไม่ได้เลย

เพราะธรรมชาตินี้เหนียวที่สุด ไม่มีอันใดที่จะนำมาแก้อันนี้ได้ นอกจากธรรม
อย่างเดียวเท่านั้น อันเรื่องของโลกนี้เอามาอุบายใดก็เอามาเถอะ เป็นอุบายที่ผลิตขึ้น
มาจากกิเลสหรือกิเลสผลิตให้ทั้งนั้น ๆ แล้วจะเอามาฆ่ากิเลสได้ลงคอแล้วหรือ กิเลส
มันจะยอมให้ฆ่าหรือ นอกจากมันจะเอาเครื่องมือที่มันผลิตขึ้นมานั้น ฆ่าเรามาโดย
ลำดับตั้งที่เป็นมาอยู่แล้วนี่

ท่านผู้มาศึกษาให้ยึดในหลักธรรมทั้งหลายไว้ การไปการมาการสัมผัส
สัมพันธซึ่งกันและกันก็ให้ดู ดูตลอดเวลาเพื่อเป็นคติ และที่สำคัญที่สุดก็คือว่า ให้รู้
กิเลสของตัวเองด้วยสติของเราเองนั่นแหละ มันแสดงออกในอากัปกริยาใด ส่วน
มากมักจะเป็นเรื่องของกิเลสทั้งนั้นออกแซงหน้า ๆ ธรรมไม่ทันแหละ ให้อันนี้เอา
ไว้

ส่วนอุบายวิธีการฝึกกรรมฐานที่ตั้งที่อธิบายมาแล้วนี้ อันใดที่เห็นว่าได้ผลได้
ประโยชน์มันหากเป็นเครื่องบังคับอยู่ในตัว ทั้ง ๆ ที่เราไม่ยอมทำก็จำต้องทำ
เพราะทางเดินไปแถวนี้ เพราะทางฆ่ากิเลสไปทางสายนี้ เครื่องสังหารกิเลสคือเครื่อง
นี้ ได้แก้สติปัญญานี้ อุบายนี้ วิธีการนี้ ต้องได้นำมาใช้ ทุกข์ยากลำบากก็ต้องได้นำมา
ใช้อยู่นั้นแล นี่ละผู้ปฏิบัติจึงต้องได้สังเกตตัวเอง

การปฏิบัติหนักเบาเล็กน้อยนั้น เป็นเรื่องปฏิบัติทาของแต่ละนิสัย คือแต่ละ
จริตนิสัยที่มีความหนาบางต่างกัน หรือมีความแปลกต่างกันไปในจริตนิสัย แล้วแต่ผู้
ที่จะนำมาใช้ได้ผลประการใด นั่นแลคือปฏิบัติทาที่ชอบธรรมของเรา เรียกว่ามัชฌิมา
คือความพอเหมาะพอดี ในการชำระกิเลสหรือการฆ่ากิเลส การสังหารกิเลสของเรา
ด้วยวิธีการอันนั้น แม้จะเผ็ดร้อนขนาดไหนนั้นก็คือมัชฌิมา พอเหมาะพอดีกับกิเลส
ของเราประเภทนั้น ๆ อย่างนี้ผู้ปฏิบัติจึงจะทราบ ว่ามัชฌิมาปฏิบัติทาท่านดำเนิน
อย่างไรในครั้งพุทธกาล เพราะมีหลายประเภท หลายจริตนิสัยของคนเราหรือของ
พระของเณรเรา

อย่างครั้งพุทธกาล ส่วนมากที่เป็นผู้มีอุปนิสัย สามารถที่จะบรรลุธรรมได้
อย่างรวดเร็วนั้น ท่านพิจารณาแยกเดี่ยว เช่นเพียงจรมิตโกนลงบนศีรษะ โกนผม-
ผมร่วงลงมาเท่านั้น ท่านพิจารณาก็ได้บรรลุอรหัตตธรรมแล้ว นี่ก็คือมัชฌิมาของท่าน
ผู้มีอุปนิสัยสามารถขนาดนี้ มัชฌิมาของท่านก็ใช้อย่างนั้น แล้วสำเร็จไปได้ทันทั่วทั้งที่

นี่ไม่เรียกว่ามัชฌิมาจะเรียกว่ายังงิ กิเลสพังลงไปในขณะที่นั้น ได้สำเร็จเป็นอรหัตบุคคลขึ้นมาในเวลานั้น ก็เป็นมัชฌิมาของท่าน

แต่เราจะนำเอามัชฌิมาของท่านมาใช้เป็นมัชฌิมาของเรา ซึ่งมีความหนาแน่นด้วยกิเลสมากกว่าท่าน ก็ใช้ไม่ได้ ไม่ถูก เราต้องแยกต้องแยะเอามาใช้

ผู้ที่หนักว่านั้นก็ต้องมีมัชฌิมาหนักกว่านั้น ผู้กิเลสหนักว่านั้นก็ต้องเอาหนักกว่านั้น อย่างพวกเรา ๆ ท่าน ๆ นี่ไม่ทราบว่าจะหนาหรือบาง เพราะหมดหัวใจเรามีแต่กิเลส ยืนเดินนั่งนอนมีแต่กิเลสเต็มหัวใจ ๆ กิริยาท่าทางแสดงออกในแง่ใดมุมใดมีแต่กิเลสเต็มหัวใจ ๆ สติปัญญาไม่มีเลยนี้ เราจะเอาแบบไหนมาเป็นมัชฌิมาของเรา

แบบให้มันลากไปแบบถลอกปอกเปิก จนจะไม่มีเนื้อหนังติดตัวนั้นหรือเป็นมัชฌิมาของเรา นั่นเป็นมัชฌิมาของกิเลสเหมาะแล้วกับสัตว์ประเภทนี้ คนประเภทนี้ พระประเภทนี้ ต้องลากต้องถูต้องเข็นต้องทรมาณกันอย่างนี้ถึงจะได้รู้สึกตัวบ้าง เวลานี้สติมีหรือยัง มันอยากจะถามอย่างนั้นอีกทีหนึ่ง หนังของเธอไม่มีแล้วนะเวลานี้ถูกถลอกปอกเปิก เพราะได้ลากได้ถูไปลากไป ตื่นแล้วยังมันอยากถามว่าอย่างนั้น

เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วเราจะเอามัชฌิมาข้อไหนมาใช้ เมื่อกิเลสมันถูมันไถไปต่อหน้าต่อตา เราต้องเอามัชฌิมาที่เด็ดซี ต้องเด็ดต้องเฉียบขาด วิธีการใดที่จะทันกิเลส มันลากมันถูเอาไปนี้ วิธีนั้นต้องนำมาทันที นั่นแลคือมัชฌิมาเพื่อฆ่ากิเลสประเภทนี้ที่จะสังหารกันได้ลง เอาประเภทอื่นมาใช้ไม่ได้ เราต้องรู้อย่างนั้นซิ

คำว่ามัชฌิมาในตัวของเราคนเดียวนั้นแหละ ในขณะที่จะควรใช้ความเพียรเผ็ดร้อนประการใด ความเพียรที่เผ็ดร้อนประการนั้นได้ผลเพราะกิเลสยุบยอบลงไป นี่ก็เป็นมัชฌิมาของเราได้ผลเช่นนี้ เราก็ต้องพยายามทำลงไปให้หนักมือ ๆ นี้เรียกว่าเป็นความเหมาะสมสำหรับจริตนิสัยของตน และรู้นิสัยของตนที่จะฝึกจะทรมาณอย่างไรกับกิเลสประเภทต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่ในหัวใจของตน เราก็ต้องได้ปฏิบัติอย่างนั้น ปฏิบัติอย่างอื่นไม่ได้

ที่นี้ถึงขั้นที่จิตมีความสงบเยือกเย็น เราก็ใช้วิธีหนึ่งอีก จิตเป็นสมาธิมีความเยือกเย็น ทีแรกไม่เป็นสมาธิ บิบบังคับเข้าใส่ เช่นยกตัวอย่าง คำบริการกรมให้เปลอไม่ได้ ว่าอย่างนั้น ตายก็ตาย โลกอันนี้เหมือนไม่มีอะไรเลย มีแต่คำบริการกรมกับความรู้ที่เด่นชัดอยู่กับกันเท่านั้น เอ้า เป็นก็เป็น ตายก็ตาย ไม่ยอมปล่อยให้ยอมวางคำบริการกรมอันนี้ จะให้รู้อยู่นี้ เป็นก็เป็น ตายก็ตาย นี่ก็เป็นมัชฌิมาอันหนึ่งในธรรมชั้นนี้ จนกระทั่งจิตสงบได้

หรือมันยังจะชอบคิดไปในทางไหนอีก เอ้า ตาม-ตามด้วยปัญญาที่เรียกว่า ปัญญาอบรมสมาธิ ตีต้อนเข้ามาจนกระทั่งมันจนตรอกจนมุมแล้วเข้าสู่ความสงบ นี่ก็เป็นมัชฌิมาประเภทหนึ่งที่เราจะใช้กับตัวของเราเป็นชั้น ๆ

เมื่อจิตมีความสงบเยือกเย็นแล้วเห็นผลแล้วเวลานี้ แล้วเราจะนำธรรมประเภทใดที่จะทำจิตหรือเสริมจิตของเราให้มีความสงบมากยิ่งขึ้นไป นอกจากนั้นก็ใช้ปัญญาที่จะให้เหมาะสมกับคำว่ามัชฌิมาของปัญญาอีกชั้นหนึ่ง เรื่องสตินั้นเป็นพื้นฐานปล่อยไม่ได้เลย เป็นพื้นฐานอยู่เช่นนั้น นี่เราก็ต้องนำมาใช้ นี่ละท่านว่ามัชฌิมา ให้เป็นผู้ปฏิบัติที่นั่นแลเราปฏิบัติเองนั่นแล เราจะทราบคำว่ามัชฌิมาปฏิบัติทางของพระพุทธเจ้า ว่าเดินทางสายกลางมันกลางยังไง มัชฌิมาปฏิบัติคือทางสายกลางเดินทางสายกลาง ไม่ยืงนักไม่หย่อนนัก แล้วกิเลสมันเป็นทางสายกลางของมันอยู่อย่างนั้นแล้ว กลางของกิเลสมันเป็นกิเลสวันยังค่ำคืนยังรุ่งก็เรียกว่ากลางอันหนึ่ง

ความหนักแน่นของกิเลสประเภทต่าง ๆ ก็เหมือนคลื่นในทะเล มันไม่ได้เรียบได้ราบอยู่ตลอดเวลาที่ไม่มีลมแต่ต้องผิวน้ำทะเล เวลาที่มีลมมากขนาดไหน คลื่นมันจะขึ้นท่วมเมฆนั้นว่าไง นี่เวลากิเลสมันกระทบคลื่นเข้ามาเมื่ออาหารเข้ามาอยู่มากิน ได้กระทบทางรูป ทางเสียง ทางกลิ่น ทางรส หรือเรื่องราวต่าง ๆ แล้วอารมณ์ของกิเลสมันจะขึ้น นี่เรียกว่าลม เมื่อคลื่นกระทบก็กระทบหัวใจ เมื่อเป็นเช่นนั้นเราจะใช้มัชฌิมาแบบไหนบังคับจิตใจที่เป็นคลื่นใหญ่ ๆ อย่างนี้ นี่ก็ต้องมีมัชฌิมาของธรรมเข้าอีก

นี่ละกิเลสมันมีหลายคลื่นหลายประเภทหลายอย่างหลายประการ เราจะนำแต่มัชฌิมาปฏิบัติทางสายกลาง ๆ มาใช้ไม่ได้ เราต้องรู้ว่าชนิดไหนที่เหมาะสมธรรมประเภทใดเหมาะกับการชำระหรือเหมาะกับการสังหารกิเลส เราต้องได้นำมาใช้ นี่ละผู้ปฏิบัติจะเป็นการศึกษาเล่าเรียนความผิดถูกชั่วดีไปในตัว จะเป็นครูเป็นอาจารย์ไปในตัวของเราเอง ถ้าเป็นนักสังเกตสอดรู้ในปฏิบัติเครื่องดำเนินของตนแล้วจะต้องทราบ นอกจากกินไปนอนไปทำไปหลับไปเคลิ้มไปฝันไปละเมอไปทั้งที่นั่งภาวนาอยู่นั้น อย่างนั้นกระทั่งวันตายก็ไม่ได้ผลได้ประโยชน์อะไรเลย

เราอย่าไปคาดไปคิดเอามรรคผลนิพพาน นอกจากเหตุที่แม่นยำในการทำ ความเพียรของเราเท่านั้น นั่นละเหตุ ต้นเหตุคือความเพียรแม่นยำ มีสติตั้งเป็นเครื่องกำกับรักษาตน นี่แหละเรียกว่าเป็นธรรมประกันที่จะให้เข้าสู่ อย่างน้อยแดนแห่งความสงบคือสมาธิ จากนั้นก็ให้ใช้ปัญญา เรื่องความสงบมีสงบในชั้นใดแล้ว พอจิตอารมณ์พอประมาณ ไม่เกลไถลเร่ร้อนด้วยความหิวความโหยกับอารมณ์ต่าง

ๆ แล้ว ให้นำจิตนี้ออกสู่ปัญญา พินิจพิจารณาใคร่ครวญในร่างกายของเรา ร่างกายอันใดก็ตาม สิ่งใดก็ตาม ให้พิจารณาแยกแยะเป็นเรื่องของปัญญาคือความแยกกาย

พิจารณาค้นดูสกลกาย มันก็เป็นกองวิปัสสนาอยู่แล้วในหลักธรรมชาติของสิ่งนี้ตามความเป็นจริงของมัน มีสิ่งใดที่เราจะควรรียดควรถือว่าเป็นสาระแก่นสาร เป็นที่สดสวยงดงาม มันเต็มไปด้วยหมดยของปฏิกูลโสโครก เมื่อพิจารณาเข้าไปอย่างนี้ทำไมจะไม่เป็นวิปัสสนา แยกแยะเข้าไปเรื่อย ๆ หลายครั้งหลายหน มันก็แย้มความจริงออกมาให้ปรากฏประจักษ์กับปัญญาของเรา แล้วเกิดความเชื่อความเลื่อมใส ความดูดีในอุบายปัญญาของตนและก้าวเดินเรื่อย นี้เรียกว่าปัญญา ให้ก้าวเดินอย่างนั้น

ผู้ที่ปฏิบัติเพื่อให้หลุดพ้นจากทุกข์โดยประการทั้งปวง ไม่ต้องมาเกิดมตายแบกกองทุกข์อยู่ทุกภพทุกชาติ ทั้งหันตทุกข์ก็เราเป็นผู้รับเหมาไปหมด ไม่ว่าทุกข์ประเภทใดความเกิดนี้จะต้องไปรับเหมาเอาหมด ในนรกก็ไปเกิด คือไปเกิดเป็นสัตว์นรก มันออกจากความเกิด ๆ นี้ทั้งนั้น ถ้าไม่มีความเกิดเสียอย่างเดียว ทุกข์ นตฺถิ อชาติสฺส ทุกข์จะมีมาจากไหน ถ้าไม่มีความเกิดเสียอย่างเดียวเท่านั้น ท่านจึงได้ตัดเชื่อความเกิดนั้นคืออะไร คืออวิชชา

แต่เวลานี้เราไม่สามารถที่จะถอนรากแก้วคืออวิชชานี้ได้ เราต้องโคนเข้าไป ๆ ขุดเข้าไปรอบตัวของมันเข้าไป ฟันรากแก้วรากฝอยชนิดต่าง ๆ ของมันเข้าไป มีมากมีน้อยฟันเข้าไป ขุดลงไปจนกระทั่งถึงรากแก้วแล้วถอนพรวดขึ้นมา ไม่ต้องบอกให้ตายมันก็ตายไม้ต้นนั้น เรื่องของภพของชาติภายในจิตใจนี้ก็เหมือนกัน ไม่ต้องบอกก็ฉิบหายไป ถ้า อวิชชาปจฺจยา ถูกถอดถอนออกมาด้วยปัญญาที่ทันเหตุทันการณ์แล้ว

แต่การที่จะทำให้ถึงขั้นนั้นเราก็ต้องฝึกฝนอยู่ตลอดเวลา เหมือนกับการรับประทาน เช่นอย่างช้อนแรกอิมเมื่อไร คำแรกอิมเมื่อไร สองคำเข้าไปสามคำเข้าไป แล้วก็หนุนกันขึ้นเรารู้นี่ เผ็ดเค็มเปรี้ยวหวานก็รู้ อยู่ในการสัมผัสสัมพันธ์เพราะการรับประทานนั่นเอง และอิมมากอิมน้อยเรารู้ สุดท้ายอิมเต็มทีก็รู้ นี่ก็เหมือนกัน การบำรุงจิตใจของเราเพื่อถึงความอิมพอในสิ่งทั้งหลายก็ต้องทำอย่างนั้น

เวลานี้มันมีแต่ความหิวความโหยเต็มหัวใจ อะไร ๆ หิวโหยไปหมด เพราะใจดวงนี้ครอบอยู่ด้วยความหิวความโหย คือตัวกิเลส อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา แล้วก็ขึ้นต้นหนานั้น อวิชชาจะไม่ให้อยากจะให้อะไร เราไปว่าแต่ค้นหา ๆ ตัณหาก็กออกมาจากอวิชชา เป็นแขนงเดียวกันของอวิชชาต่อเนื่องมาจากกัน แต่ฟันลงไป ๆ ก็

เหมือนกับต้นไม้ ถ้ากเปลือกออกแล้วก็ตากกระพี้แล้วเข้าถึงแก่น แน่ๆ ก็เอามาใช้ได้
นี่ก็เหมือนกัน แก่นของกิเลสทั้งหลายก็คืออวิชชา กระพี้ของมันก็กระจายออกมา กิ่ง
แขนงของมันออกมาทุกแห่งทุกมุม มีแต่กิ่งแขนงของอวิชชาที่ทั้งนั้น

ตา หู จมูก ลิ้น กาย เป็นกิ่งเป็นแขนงทางเดินของอวิชชากิเลสตัณหาทั้งนั้น
มันออกมาได้ทั้งวันทั้งคืนยืนเดินนั่งนอน แม้แต่หลับยังละเมอเพื่อฝันไปได้ นั่นมัน
ออกหากินเหมือนกันแต่เราไม่ทราบ เมื่อคืนนี้ฝันอย่างนั้นฝันอย่างนี้ เป็นบ้าไปตาม
ลมฝันอีก เวลาตื่นอยู่ก็ฝันอีกแบบหนึ่ง เวลาหลับไปก็ฝันอีกแบบหนึ่ง ตื่นทั้งหลับทั้ง
ตื่นนั้นแหละ ฝันสดฝันแห่งตื่นไปหมด เมื่อยังไม่รู้สึกตัวแล้วต้องตื่นอย่างนั้นตลอด

นี่เราจะทำอย่างไรเวลานี้ เราแบกอะไรอยู่เวลานี้ ไม่เรียกว่าแบกกิเลสจะว่า
แบกอะไร หัวใจของเราคือคลังกิเลส เมื่อคลังกิเลสก็คือแบกกongทุกข์ เรายังจะพอ
ใจอย่างนี้ตลอดไปอยู่หรือ อยากจะแบกกongทุกข์นะ ถ้าอยากแบกกongทุกข์ก็ให้
แบกกิเลสนี้ ไม่ต้องมีแก้จิตแก้ใจที่จะต้องชำระกันในแง่หนักเบาเล็กน้อย ที่จะสลัด
ปิดทั้งออกมาจากหัวใจ ซึ่งเป็นการโยนทุกข์ออกจากหัวใจ หรือเปลื้องทุกข์ออกจาก
หัวใจโดยสิ้นเชิงในขณะเดียวกัน ถ้าเราไม่อยากทำอย่างนั้นเราก็ต้องทนอยู่อย่างนี้

เราอย่าบ่น ทุกข์ก็เรื่องของเราก็ต้องแบกอยู่นั้น ยกตัวอย่างใกล้ ๆ เอาไฟมา
จี้ลองดูซิ เป็นยังไง ร้อนไหมไฟ ไฟไม่ร้อนเรามันจะตายนั้นซี นี่ทุกข์มันไม่รู้ แต่เราผู้
รับทุกข์มันจะตายจะว่าไง มันเคยเป็นมาสักเท่าไรแล้วเรื่องความทุกข์เรื่องกิเลสนี้มัน
ให้ตีแก่ผู้ใด พอที่จะเทิดจะทุนเอาหนักหนาไม่รู้สึกรู้สึกละ นั่นก็เป็นเรื่องของมันกล่อม
เรารู้ไหมละ ไม่รู้ จะทำยังไง พวกเรามันเป็นอย่างนี้

เพราะฉะนั้นการเสาะแสวงหาครูหาอาจารย์ ขอให้ท่านทั้งหลายได้นำหลัก
เกณฑ์ของครูของอาจารย์ ที่ท่านอธิบายด้วยความถูกต้องเป็นเหตุเป็นผล เป็นแนว
ทางอันดีงามแล้ว นำไปประพฤติปฏิบัติ อย่าไปแบบเหลว ๆ ไหล ๆ ไปอยู่ที่อยู่แบบ
เหลว ๆ ไหล ๆ ไปก็เป็นแบบนี้แหละ

ดีไม่ดีเอาท่านไปเป็นเครื่องจับจ่ายขายกิน ว่าอยู่กับครูบาอาจารย์องค์นั้นมา
แล้ว อยู่กับครูบาอาจารย์องค์นี้มาแล้ว เคยอยู่กับอาจารย์องค์นั้นมาแล้วเท่านั้นปีเท่า
นี้ปี แล้วประกาศความโง่ของตน ประกาศความเลวทรามของตนให้โลกเขาเห็น โดย
เอาครูบาอาจารย์ไปจับจ่ายขายกิน มันเป็นอย่างนั้นนะถ้าเราไม่ตั้งอกตั้งใจ

ถ้าตั้งอกตั้งใจแล้ว เอาเถอะครูบาอาจารย์ท่านสอนว่าอย่างไร แม้จากท่านไป
แล้วธรรมะนั้นก็สด ๆ ร้อน ๆ กังวานอยู่ในหัวใจของเราที่เราจำมาได้จากท่าน ท่าน
ว่าอย่างนั้น ธรรมะอยู่ที่หัวใจ ไม่ได้อยู่ที่การพลัดพรากจากไประหว่างอาจารย์กับเรา

ระหว่างท่านกับเรา แต่ธรรมะอยู่กับหัวใจ ความจำลงในหัวใจก็เป็นความจริงขึ้นมา จากหัวใจนั้นแล ให้ตั้งใจพากันประพฤติปฏิบัติ

นี่ก็นับวันมากขึ้นทุกวัน ๆ จะว่าไง ๔๙ แล้วดูซิ มากไหม ๔๙ แล้วจะหา ความสงบสงัดมาจากไหน มากี่มีหลายแบบหลายฉบับ ตลอดสี่ห้าดูไม่ได้เลยนะ พิจารณาซิ อย่าว่าผมตำหนิติเตียนหมู่เพื่อนนะ ถ้ามาในนามว่าผมเป็นครูเป็น อาจารย์ก็ต้องแนะนำสั่งสอน อันใดที่แสงหูแสงตาที่ต้องสอน นั่นคือกิเลส นั่นคือ ความผิด ไม่ใช่ธรรม ก็ต้องบอกให้รู้เรื่องราว

ดูให้ดีเป็นยังไง กาสาวพัสตร์แปลว่าผ้าข้อมผาด มันสียกษัสีผืออย่างนั้นมัน ข้อมอะไรกัน เราก็ต้องพิจารณาซิ ให้ยึดเป็นหลักเป็นเกณฑ์ทุกสิ่งทุกอย่าง เราอย่า เอาทฐิมานะมาใช้ว่าเราเคยใช้อย่างนี้ นี่ก็เป็นทฐิอันหนึ่งที่แน่นอนมากอยู่ในหัวใจ นี่ไม่เรียกว่ามาแก้กิเลส แต่มาสั่งสมกิเลสมาอวดทฐิมานะ ไม่สมกับว่ามาศึกษาอบรม ถ้าว่ามาศึกษาอบรมเห็นว่าถูกต้องแล้วก็ต้องก้าวเดินตามนั้นเท่านั้น เปลื้องทิ้งที่อัน ใดที่ไม่ดี

เพราะสิ่งจอมปลอมเป็นของดีเมื่อไร เมื่อทราบว่าเป็นของจอมปลอมแล้วก็ ต้องสลัดทิ้งทันที นอกจากไม่ทราบก็สุดวิสัย ก็ทำตามที่เห็นครูเห็นอาจารย์เห็น เพื่อนฝูงทำมาก็ทำตาม แต่เวลาเราทราบชัดเจนว่าเป็นยังไง ผิดถูกต้องชั่วประการใด แล้วเราก็แก้ไขตัดแปลงได้ เพราะเรามาศึกษาเพื่อการแก้ไขตัดแปลงในสิ่งที่ไม่ถูก ให้เป็นความถูกต้องดีงามขึ้นไปโดยลำดับ เราจึงไม่ควรเสียดายทฐิมานะอันเป็นเรื่อง ของกิเลสโดยตรง ไม่มีคำว่าอ้อม ตั้งใจประพฤติปฏิบัติให้เห็นเหตุเห็นผล

ธรรมะพระพุทธเจ้าประกาศกังวานช่วยโลกดินแดนอยู่นะ ฟังซิว่าช่วยโลกดินแดนอยู่ตลอดเวลา แต่โลกไม่สนใจในอรรถในธรรมที่จะนำมาช่วยตัวเองนั้นซี ให้แต่ กิเลสย่ำย้อยู่ทั้งวันทั้งคืน ทั้งพระทั้งเณรทั้งท่านทั้งเรา ไม่ว่าใครต่อใคร มีแต่กิเลสย่ำ ยีตีแหลกอยู่ตลอดเวลา ตีตลาดตีหัวใจของเรานักปฏิบัตินี้ละสำคัญมาก มันดีอยู่ใน หัวใจนี้ ตีตดินอะไรมีแต่เรื่องของกิเลส ไม่ใช่เรื่องของธรรมพัดกับกิเลสเลย นี่ซิเราจะหวังเอาความบริสุทธิ์พุทธโธมาจากไหน เมื่อเจ้าของยังเชื่อตัวเองไม่ได้แล้ว ยังไม่มี แก่ใจที่จะทำความเชื่อมั่นตัวเองได้ด้วยการปฏิบัติ แก้ไขตนเองให้ถูกต้องแม่นยำ เอาให้แน่นหนักลงไปซีผู้ปฏิบัติ

แบบแผนตำรับตำราท่านก็แสดงไว้ ประหนึ่งว่าพระพุทธเจ้าประกาศกังวาน อยู่ตามตำรับตำรา เราท่องบ่นสังวัธยายก็ประกาศกังวานอยู่ในปากในหัวใจของเรานี้ สด ๆ ร้อน ๆ อยู่นี่แล ธรรมเครื่องฆ่ากิเลส สด ๆ ร้อน ๆ อยู่ตลอดเวลา เช่นเดียว

กับกิเลสมันมีอยู่สุด ๆ ร้อน ๆ ภายในหัวใจของเรานั้นแล ถ้านำมาแก้ แก้ตรงนี้ ไม่มีกาลสมัยที่ไหนแหละ อันนั้นเป็นเรื่องของกิเลสมันหลอก ปัดธรรมาวุธทั้งหลาย ออกไปจากหัวใจนี้เสีย ให้มีแต่กิเลสเหยียบย่ำทำลาย เผาหัวใจคืนยังรุ่งวันยังค่ำตั้ง กับตั้งกลับปามาไม่มีวันอึดพอ ไม่มีวันจืดจางก็คือกิเลสเผาหัวใจสัตว์โลกนั่นเอง

ธรรมเข้ามาแก้ไม่ได้ พอเข้ามามันก็บอกว่าธรรมนี้หมดเขตหมดสมัย หมดเวล่ำเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าปรินิพพานนานแล้ว ปฏิบัติเท่าไรก็ไม่ได้มรรคได้ผล ความจริงมันไม่ได้ปฏิบัติผู้พูดเช่นนั้น มันปล่อยให้กิเลสเหยียบหัวอยู่ตลอดเวลา ออกมาจากลมปากของผู้ที่กิเลสเหยียบหัวอย่างหาที่ค้ำไม่ได้เลยนั่นเอง ผู้นี้ผู้แพ้กิเลสอย่างราบเลยผู้ที่พูดออกมาแบบนี้ แล้วประกาศความเลวทรามของตน เพราะกิเลสเหยียบอย่างราบนั้น ให้มนุษย์ทั้งหลายผู้มีสมบัติผู้ดีฟัง ใครจะอยากฟัง

หัวใจคนไม่ใช่หัวใจแบบนี้เหมือนกันนี่นะ ไม่ใช่หัวใจคนคนนั้น ไม่ใช่หัวใจแบบเดียวกัน หัวใจที่ต่างนั้นยังมี หัวใจที่ดีกว่านั้นยังมี หัวใจที่ฉลาดแหลมคมกว่านั้นยังมี แล้วจะเอาแบบกิเลสเหยียบลงไปจนชี้ทะเล็กออกมา ประกาศโลกว่าตัวเป็นของดียังงี้ แพ้ถึงขนาดว่าชี้ทะเล็กแล้วมาประกาศโลกว่าตัวดียังงี้ ผู้นั้นคือผู้ไม่สนใจมรรคผลนิพพาน เท่ากันกับสัตว์ตัวหนึ่งนั่นเอง

ถ้าผู้สนใจมรรคผลนิพพาน ธรรมนี้เป็นธรรมของใคร ธรรมของพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าเป็นผู้เช่นไร พระพุทธเจ้าโง่หรือฉลาด ถึงขนาดที่บริสุทธิ์พุทธโธนำธรรมมาสอนโลก แล้วจะเอาธรรมโง่ ๆ มาสอนโลกอยู่หรือ ก็ธรรม ๆ ฉลาดทั้งนั้น ผู้โง่ก็คือพวกเรานี้ ยิ่งผู้ประกาศธรรมว่ามรรคผลนิพพานไม่มี นั่นละตัวจอมโง่ที่สุด ยิ่งเหลือแต่ลมหายใจเท่านั้น ให้พิจารณาเถิด ถ้าอยู่ในหัวใจเราให้รับขับ ไม่ขับก็ยิ่งเหลือแต่ลมหายใจ จะไม่มีอะไรเหลือติดตัวนะ

อย่าเข้าใจว่าเพศของพระเป็นเพศที่เลิศแล้วนะ กิเลสมันไม่ได้เห็นว่าพระว่า โยมว่าใครต่อใครแหละ มันไม่ได้เห็นว่าหัวโล้น ๆ ละ พอได้ช่องไหนมันเอาทั้งนั้น กิเลสมันเคยเหยียบอยู่บนหัวคนมา ตั้งแต่เรายังไม่บวชมันก็เหยียบหัวเราอยู่แล้ว บวชแล้วมันก็เหยียบอยู่บนหัว ปีบอยู่บนหัวใจเรานั้น เราบวชแล้วมีไหม ความโลภ ความโกรธความหลงระคะตันทามีไหม ถ้ามีอยู่ก็แสดงว่ามันเหยียบอยู่บนหัวใจ มันไม่ได้กลัวผ้าเหลือง ถ้าเราไม่นำธรรมะเข้าไปเหยียบย่ำทำลายมันแล้ว ยังไงมันก็อยู่นี้นตลอดไป

เพราะฉะนั้น จึงไม่มีสิ่งใดที่จะเหนือธรรมของพระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์พุทธโธเอกในโลกก็คือพระพุทธเจ้า ไม่มีคู่แข่ง นี่ละธรรมของท่านผู้ไม่มีคู่แข่งมาสอนโลกจะ

เป็นโหมะไปที่ไหน นอกจากตัวของเราสร้างตัวทำตัวให้เป็นโหมะเสียเอง อะไรมาแก้ก็ไม่ตก ถ้าคนได้เป็นโหมะก็เช่นเดียวกับคนที่ยังเหลือแต่ลมหายใจเข้าห้อง ไอ.ซี.ยู. แล้วเท่านั้น เอาอะไรมาแก้ก็ไม่มี ความหมาย อันนี้ทำอะไรก็ไม่มี ความหมายคนถึงขนาดนั้นแล้ว

เราเป็นคนประเภทไหนเวลานี้ เราไม่ใช่เป็นคนประเภทนั้นทำไมจึงต้องยอมตนให้กิเลสเหยียบย่ำทำลายอยู่ตลอดเวลา มันน่าสลดสังเวชเอามากนะ เฉพาะอย่างยิ่งนักปฏิบัติเราเป็นยังไง ที่พูดเวลานี้ทราบไหมว่ากิเลสมันฝังอยู่ด้วยในหัวใจเรา ๆ ท่าน ๆ ไม่ฟังแต่ธรรม เอาให้จริงให้จิงซีผู้ปฏิบัติ

นี่กำลังเหลวแหลกไปทุกวันทุกเวลาล่าเวลาละนะกรรมฐานเรา ไปไหนเดี๋ยวนี้จะถือโลกามิสเป็นสิ่งที่เลิศเลอยิ่งกว่ามรรคผลนิพพาน ยิ่งกว่าการประพฤติปฏิบัติ ความตั้งอกตั้งใจที่ได้ตั้งมา ตะเกียกตะกายมานั้น เดี่ยวนี้มันท่วมลงไปให้กิเลสขึ้นเหยียบย่ำทำลายไปหมดแล้วนะ

โลกามิสฟังซี สุกกาโร ปุริสั หนุติ ลากสักการะมันฆ่าคนโง่ พุดง่าย ๆ แปลออกให้เห็นชัด ๆ อย่างนี้ซี ปลาตายเพราะเหยื่อล่อ ปลาโง่ตายเพราะเหยื่อล่อ ภิกษุเราก็ตายเพราะความโง่ เพราะความเห็นแก่โลกามิสดีกว่ามรรคผลนิพพานนั่นเองถึงเป็นอย่างนั้น ถ้าลงเห็นมรรคผลนิพพานดีกว่าสิ่งเหล่านี้แล้ว เหตุใดสิ่งนี้จะมาเหยียบย่ำทำลายหัวใจได้

อันนี้เป็นแต่เพียงเครื่องอาศัย ท่านถึงเรียกว่าปัจจัย ๆ เครื่องอาศัยไปวันหนึ่ง ๆ เท่านั้น สิ่งที่เลิศเลอที่สุดที่มุ่งอยู่อย่างแรงกล้า พระพุทธเจ้าท่านทรงสอนลงก็สอนลงเรื่องธรรมเรื่องหัวใจ ให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย ที่เหยียบย่ำทำลายอยู่ตลอดเวลาที่ท่านั้น แล้วสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นกิเลสจะเป็นอะไรไป หลงไปนิดหนึ่งก็เป็นแล้ว พวกท่านจำนะ

จะหมดแล้วนะวงกรรมฐานเวลานี้ จะเป็นกรรมฐานหากินไปแล้ว เป็นแล้วนะเวลานี้เป็นกรรมฐานหากิน หาซุ่มหาซ่อนกินนั้นกินนี้อยู่จั้น นอกจากนั้นก็เอาครูอาจารย์ไปประกาศขายกินอีก ช่วยขายกิน หากินได้ง่าย เอาครูอาจารย์ไปขาย พวกท่านจำ หลังไหลลงไปกรุงเทพโน่นแหละ ไปก็ไม่อะไร สะพายย่าม ดีไม่ดีเงินจะเต็มย่ามนะ มันจะเป็นแล้วนะเดี๋ยวนี้ หรือเป็นแล้วเราก็ไม่ทราบได้

นี่เลขขนาดนั้นนะกรรมฐานเรา มันจะเลวลงขนาดนั้นนะ มันน่าทุเรศจริง ๆ แล้วคำว่าสายพ่อแม่ครูจารย์มัน ๆ นี่จะต้องออกหน้า ๆ ตลอดเวลา เพราะเป็นการเบิกทางหากินได้ง่าย ๆ กว้างขวางออกไป อันนี้อันหนึ่งนะ ให้พวกท่านจำเอาไว้

การพูดทั้งนี้พูดเพื่อผู้เป็นเช่นนั้น และผู้จะเป็นเช่นนั้นโดยไม่รู้สักตัวก็ให้แก่ตัวเอง ถ้ารู้สึกตัวยังขึ้นทำมันก็ด้านยิ่งกว่าสั้นเท่าก็หมดทางที่จะสอนกัน ธรรมะอันใดก็สอนเออะ ถ้างได้ด้านขนาดนั้นแล้วหมด ไม่มีทางแหละ

พวกเราจะเป็นประเภทไหน ถ้าเป็นประเภทของพระผู้ต้องการมรรคผลนิพพาน เชื่อพระพุทธเจ้าว่า พุทธฺ์ สรรณํ คจฺฉามิ อยู่ในหัวใจนี้แล้ว สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่เป็นของเลิศประเสริฐยิ่งกว่ามรรคผลนิพพาน เป็นเพียงปัจจัยเครื่องอาศัย หนุนกันไปวันหนึ่ง ๆ พอยังชีวิตให้เป็นไปนี้เท่านั้น ไม่เป็นของสำคัญอะไรเลย

เพราะฉะนั้นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ผู้มุ่งต่อมรรคผลนิพพาน ท่านจึงไม่ได้กังวลกับสถานที่อยู่ที่อาศัยปัจจัยทั้งหลายยิ่งกว่ามรรคผลนิพพาน นี้ท่านจะเอาให้ได้เต็มหัวใจ นี้เราเป็นคนประเภทไหน พระประเภทไหน เอ้าฟังซิ ก็เทศน์มาให้ท่านทั้งหลายฟังแล้วร่วม ๔๐ ปีแล้วนะนี้ ผมจะเอาอะไรมาเทศน์นักหนา

ทนเอา อยู่กับหมู่กับเพื่อนผมก็ทน เวลานี้เป็นแล้วนะ เป็นมา ๆ โดยลำดับ หดเข้านเข้าหัวใจนี้ ไม่อยากจะเล่นกับอะไร เพียงครองธาดูครองชั้นธครองชั้นเจ้าของอยู่ก็พอเท่านั้นแหละทุกวันนี้ มองเห็นอะไร ๆ ไม่อยากเล่นด้วยเลย มันถอยขนาดนั้น เพียงธาดูชั้นธนี้ก็แบกกันพอแล้ว จะเอาอะไรมาเพิ่มเข้าอีก

เรื่องภระนั้นภระนี้ในการแนะนำสั่งสอนอุบายต่าง ๆ อะไรเข้ามาเกี่ยวข้องก็ตาม มันเป็นภระที่จะเพิ่มขึ้น ๆ ให้นักมากเข้า ๆ ทั้งนี้ ในขณะที่หนักเข้ามาเข้า ๆ มันก็ย่นชีวิตจิตใจความเป็นอยู่เข้ามา หดสั้นเข้ามาอีกเหมือนกัน จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้เห็นใจตั้งใจประพฤติปฏิบัติ

เอาละ การเทศน์ก็เห็นว่าสมควร